

войни? Ако той е ималъ достатъчно време да опише първитѣ, въ време на самата война въ Галлия, то защо е нѣмалъ това време да опише послѣдующитѣ, сѣщо на времето имъ? А древнитѣ и новитѣ му въсхвалители особено натакватъ на необикновенната му дарба и да говори, и да пиши, и да диктува, и да слуша въ едно и сѣщо време. Но въ първитѣ 7 години отъ войната Галлия била вече съвсѣмъ покорена и това било най главното и най важното, достатъчно за политическиѣ цѣли на Цезаря, а 8-та година заключавала вече незначущи военни дѣйствия за довършването на завоюването; а съ движението за Италия се ~~почнало~~ вече рѣшително дѣйствие съ *меча*. при помощта на *политическиѣ средства*, но вече безъ по напръшната нужда отъ помощта и на *перото*. Това може да служи за обяснение тѣй сѣщо и на хитрото изложение отъ Цезаря политическиѣ и военнитѣ си дѣйствия въ Галлия, като: твърдѣ простото имъ и естествено, на глѣдъ, обяснение, съ тѣхнитѣ причини и цѣли, а въ дѣйствителност не всѣкога точно и вѣрно по отношение къмъ хелветитѣ, галлитѣ, германцитѣ и британцитѣ, — оправдавание на дѣйствията си, които даже съвсѣмъ не подлѣжатъ на оправдание, — умълчавание на погрѣшкитѣ си и прѣдставлението имъ въ згодно или поне не въ незгодно за него отношение, — а напротивъ, натакване върху сполучливитѣ си прѣдприятия и успѣшни дѣйствия, подъ външния видъ на скромността и пр. Къмъ това трѣбва още да прибавимъ, че съгласно вѣрната заблѣжка на Наполеона I, Цезарь не е всѣкога достатъчно точенъ при означението състава и броя на войскитѣ си, при описанието на военнитѣ имъ дѣйствия и особено на мѣстноститѣ, гдѣто произлизали тѣ и прѣимущественно сраженията. „Цезарь въ Галлия“ — казва Наполеонъ I — „никога не казва, каква е била силата на армията му, нито на кое мѣсто се сражавалъ; сраженията му нѣматъ названия; продължителя му (т. е. Хирций Панза)“ е сѣщо толкова *тъменъ*“ и проч. — слѣдователно и Цезарь въ това отношение е *тъменъ* и за това е *неясенъ*. Съ една дума — за да не се простираме излишно — каквѣто? билъ самъ Цезарь, като политически дѣятель, такива сѣ и коментаритѣ му върху войната въ Галлия — най съвършенъ неговъ отпечатъкъ, съ всичкитѣ му достоинства и недостатѣци (както отъ послѣдующето изложение на войнитѣ, походитѣ и характеристиката му ясно ще се види). А колкото се касае до продължителя му, Хирций Панза, то Наполеонъ I направо го нарича *неспособенъ*, а изложението му — крайно *неискусно*, *тъмно* и често пѣти *нелѣпно*, тѣй щото неговитѣ 4 книги не само, че не можѣтъ да иматъ никакво сравнение съ 7-тѣхъ книги на Цезаря, но и съставляватъ пълна